

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(1866—1927 Օգոս. 31. ԴԵ.)

Զօրավար Անդրանիկ Հայոց ժամանակակից պատմության ամենեւնի ժողովրդական ու ամենեւնի հեռաճիւղական դեմքն էր։ Դեմքը Քաջի մը պանծալի եւ պաշտելի։ Անդրանիկի անունը իրապէս երգուեցաւ Հայ ժողովուրդին մէջ իր քաջագործութիւններուն համար։ Հայ երիտասարդութիւնը ոգևորուեցաւ Անդրանիկով։ Ժողովուրդին երեսակայութիւնը առասպելային քներ տուաւ Քաջն Անդրանիկի գլխունորական պատմութիւններուն։ Քայց իրականութիւններ հին ասեմք տառապեալ Հայաստանի ամենեւնի Հայ անկիւններէն մեկուն մէջ։

Յանձին Անդրանիկի կը կորսուի Հայ Ազդին մեծ գաւազներէն մին։

Անդրանիկ երեսուրդ մըն էր որ փայլեցաւ Հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գաղափարին հորիզոնին վրայ, իրագործելու համար աչդ գաղափարը իր սեմնական արժանիքով։

Անդրանիկ գլխունոր ծնած էր։ Ծառիկն զարա հիսարի մանկական դպրոցին մէջ իսկ կ'արտաշուար անոր գլխունորական քաղաքը իր խաղերուն մէջ։

Անդրանիկ մեր պատմության մէջ շատ կը եմանի Վահան Մանիկյանի, իր արիւթիւններով, իր քեփեղներով եւ մանաւանդ իր խլմաքործ կոխներով, եւ անհասարակ քաջութիւններով, ամենուն ալ մէջէն անխոցելի եղչելու պայմանաւ։

Ծառ շեշտած են Անդրանիկի նկարագրին քանի մը գիծերը։

Անկախ էր ան եւ ամենեւեմ՝ քստերուն քուն իմաստով։ Անկախ իր գլխունորական գործողութեանց մէջ։ միշտ սուղելը վստակի, միշտ դուր իր խումբին։ Անկախ իր խումբէն եւ արտաշուար քստիւններուն մէջ, իրականութիւնը, աստուածութիւնները, ճշմարտութիւնները արտաշուարներուն մէջ։ Ծառ քաւ կը անցնար իր կուսած գետինը։

Արդարաւոր էր ան։ Հայ ժողովուրդին ազատագրութիւնը Արդարութեան միակ պահանջն

էր իր համոզմամբ։ Հեշտաբար ան կուտեցաւ Արդար դասի մը համար, եւ կուտեցաւ արդարութեանը։ Սասնոյ Քիւրտերն իսկ իրենց բոլոր սգիտութեանը եւ նախապաշարմամբ Անդրանիկին անխոցելիութիւնը կը քաջաճիւղ անոր արդարաւորութեանը։ Անոնք կ'ըսէին՝ արդար մարդ չի խոցուիր, չի վիրաւորուիր։ Անդրանիկ արդար մարդ է։ ան ոչ կը վիրաւորուի, ոչ ալ քշեմակիին ձեռքով կ'իջեայ։ Աստուած անոր հետ է։

Անդրանիկ անկախ էր իր հոգիով եւ իր տրամադրութիւններով։ Ան չկուսակցականացուց Ազգային Դասը որուն համար կուտեցաւ, եւ դիտազնացաւ աչդ կոխներուն մէջ։ Կուսակցութեանց հետ գործեց, քայց կուսակցական մը չեղաւ եւ չուզեց ըլլալ։ Ազգային շարք ամեն քանի վեր եւ ամեն քանի նուիրական էր իրեն համար։ Կուսակցական ենթոտնութեան դիմ պորքից իր հոգիի խորեղին։ Եւ ասով անգամ մըն ալ չեղեց իր նկարագրին անկախութիւնն ու արդարաւորութիւնը։

Հասարակաւ մըն էր Անդրանիկ։ հասարակաւ քի՛ իրեն գաւազ Հայոց։ Եկեղեցւոյ եւ քի՛ իրեն յեղափոխական գործիչը այն դասին, որուն ամենեւեմ գլխունոր էր եղած։

Պերճախօս մըն էր Անդրանիկ։ Եւ իր պերճախօսութեան զայնականներն էին իր Անկախութիւնը, իր Արդարաւորութիւնը, իր Հասարակը։ Կրեար ժամերով խօսելու եւ մեկի քննելու քալ ինքզինքը։ Զօրաւոր յիշողութեան մը սէր, գիտէր դիտելու եւ դիտելու եւ քուսակներուն ճշգրիտ վերջիւններով գործեց իր քսածներուն փառսերը։ Անխոց էր իր դիտողութիւններուն մէջ։ Չէր երեւ տուի, կեղծիքի, չոչկանքի։

Իր գլխունորի քաղաքին ու ծառայութիւնները գեանաստեղծան Ռոս եւ Անգղիական գլխունորական իշխանութիւններուն կողմէ։ Հայ գլխունորին արժանիքը օտար գեանաստեղծ — Զօրավարի աստիճանով։

Մանաւան Անդրանիկ, քայց կ'ասորի Ան Հայութեան արտիւն եւ յաշիւն մէջ։

Ապագային ներշնչումի խորհրդանշանը պիտի ըլլայ Անդրանիկ, իրեն ազգային ներու, զայիք սերունդներուն համար։

Յարգմանք իր յիշատակին։

Հանգիստ իր արի եւ քարի հոգւոյն։

Բ. Ե.